

ЗМІСТ

Від автора	9
ЗА ГАБСБУРГІВ	11
Ігрища престолів	12
Час на реформи	23
Перед бурею	34
Час для революцій	40
На роздоріжжі	51
У нових шатах	55
Нелегке сусідство	62
Королівство без корони	66
Герцогство без скандалів	94
Земля без імені	99
Життя у Двоєдиній монархії	105
Габсбурзький міф	118
ПІД ГРОМОМ ГАРМАТ	124
На шляху до війни	124
Як війна прийшла до українців	139
1914	142
Легіонери	151

Окупація	154
1915	162
Життя на війні та поза нею	170
Полон	179
1916	181
1917	189
1918	192
Гіркий післясмак війни	194
Падіння імперського орла	200
Битва за місто Лева	205
Галицька рулетка	215
МІЖ ВІЙНАМИ	236
Час збирати каміння	237
Вимушеність	240
Партійні Скільла і Харибда	250
Санкціонована жорстокість	259
Блиск успіху і злидні депресії	264
Слово як зброя, культура як щит	270
У краю Черемоша й Пруту	278
Срібна земля в пошуках власного я	283
На чужих берегах	290
Яблуко розбрату	293
АТО в Карпатах	302
(не) Одноденна держава	308
«Завдяки Сталіну». Замість післямови	318
Рекомендована література	322

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

Шукати спільний знаменник для того, що ми зазвичай називасмо Захід України, є справою геть невдячною. Власне, Іван Гоменюк вже на самому початку своєї книжки про те й говорить. Тож і виклад побудований таким чином, аби читач якнайкраще зрозумів історичні витoki того барвистого різноманіття, що демонструє цей, насправді доволі умовний, Захід.

Історія Закарпаття, Буковини, Галичини і Волині — це навіть не мозаїка, а шалений калейдоскоп, де «скельця» раз по разу опинялися в новій конфігурації через черговий поворот політичних і економічних інтересів «великих держав», зміни державних кордонів, реформ усередині цих кордонів тощо. Крутіння цього калейдоскопа і створює канву книжки: основна увага приділена політичній історії західноукраїнських земель з акцентом на долю власне тамтешніх українців як чималої частини бездержавної, чи пак — здебільшого бездержавної протягом кінця XVIII–XX століть, нації.

Схему побудови книжки можна беззастережно назвати класичною, адже хронологічні послідовності — штука неблаганна:

- історія Дунайської монархії протягом «довгого XIX століття» (упереджена короткою інтродукцією, що пунктирно змальовує постання Австрійської імперії та історію потрапляння в її кордони заселених русинами-українцями земель);
- Перша світова, крах континентальних імперій, що був спричинений нею, та Перші визвольні змагання як прямий наслідок цього краху;
- міжвоєнний період як прелюдія Другої світової і Других визвольних змагань.

Дійсно «класика», але прикметно, що автору знадобився приблизно однаковий обсяг тексту на висвітлення кожного з трьох зазначених хронологічних відтинків, попри явну несумірність їхньої протяжності. Річ, як здається, у тім, що головну увагу приділено саме русинам-українцям на тлі епох. Звідси й роз-

поділ пріоритетів (та обсягів тексту): вкрай важливе, але доволі повільне пробудження і самоусвідомлення протягом «довгого ХІХ століття», надзвичайно насичений подіями коротесенький проміжок 1914–1921 років, сповнений відчайдушним спротивом асиміляторським прагненням нових «господарів краю» у міжвоєнний період.

Автор не претендує на системний виклад історії Заходу України від поділів Речі Посполитої до переддення Другої світової війни. Це фізично неможливо в доволі компактній книжці, та й жанр нарисів цього не передбачає. Проте сказано достатньо, аби читач склав повноцінне уявлення про витоки та наслідки всіх важливих «картинок у калейдоскопі» цієї історії. Місцями відчувається як автор шкодує, що якимись сюжетами доводиться нехтувати, бо вони уведуть від головних ліній. Зокрема, явно більше йому хотілося оповісти про «звичайне життя», негероїчні та неполітизовані його сторони, щоденні побутові клопоти, звички й пристрасті людей певної епохи. Та це, втім, дійсно дещо інший напрямок історії (і, сподіваємося, можлива наступна книжка Івана Гоменюка).

Книжка, безумовно, призначена насамперед для тих читачів, хто чи не вперше після школи вирішить почитати щось не надто занудне про історію Заходу нашої країни. Однак і ті, хто цікавиться предметом глибше, теж знайдуть для себе чимало цікавого в компактному та доступному викладі. Найголовніше, що текст Івана Гоменюка здатний зацікавити і спонукати «копати глибше» щодо певних тем (і тут, до речі, дуже припадуться список літератури, якою користувався автор, цей список послугує надійним дороговказом таким зацікавленим шукачам).

Євген Синиця,
кандидат історичних наук

ВІД АВТОРА

Де шукати Захід України? Сьогодні під ним традиційно розуміють сім західних областей. Так було не завжди, звісно. Примарний континент Заходу України змінював обриси: до нього долучалися і відпадали ті чи інші землі, тут трансформувалася конфесійна та мовна панорама, відчайдухи робили чималі статки, а диктатори й епідемії збирали криваві жнива. Століття пролітали над цими землями, змінюючи володарів та панівні верстви, зростали і занепадали міста і містечка, приходили й тікали завойовники, хтось виїжджав у пошуках кращої долі за океани, а інші намагалися створити її на власному обійсті.

Написати повноцінну та всеохопну історію такого багатогранного регіону складно. Власне, автор і не претендує на це (принаймні поки що). Пропоновані нариси — скоріше нотатки на манжетах історії цих земель, покликані допомогти читачеві краще зорієнтуватися в часах, коли Захід України в муках і radoщах шукав власну ідентичність, коли його лихоманило на шкалі від «Африки Європи» до «П'ємонту Сходу»; коли у Відні, Петербурзі, Берліні, Парижі й Лондоні з певним подивом виявили, що на цих територіях теж твориться історія.

Ну а назвою книжка завдячує однойменному віршу Богдана-Ігоря Антонича, написаному за вісім років до Другої світової:

Предивні, зачаровані міста
з рудого порохна й рябої мерви.
І пасма вулиць сплетені, мов нерви,
і клуня в сірих теремах містка.

І наче плюш з роздертого листа,
життя засушене, немов консерви.
Одначе праця йде все без перерви,
листок зшиває вічно до листка.

Здобичники у сутінках тюрми
суть мошечок, рабинь своїх, живіт.
Рядами над рядами тут доми

піснями труду дневі шлють привіт.
Подумай мимохіть, як чобітьми,
є легко розчавити цілий світ'.

---

* Антонич Б.-І. Привітання життя. — Львів: Дажбог, 1931. — С. 40.

ЗА ГАБСБУРГІВ

Незримий зв'язок Австро-Угорщини та сьогодношньої України — не лише в габсбурзькій спадщині Галичини, Закарпаття та Буковини, а й у відгомоні комерційної, наукової чи культурної діяльності підданих Дунайської монархії на схід від Збруча. Можна згадати і взаємонасичення та підтримку галицької та наддніпрянської інтелігенції протягом «довгого» ХІХ століття, аж до Першої світової війни. І сьогодні мешканці України, окрім тих районів, де ще стоїть брудний чобіт російської окупаційної армії, можуть за бажання та досить скромного бюджету зустрітися зі спадщиною Австро-Угорщини: чи то в межах власної країни, чи то подорожуючи до Відня, Адріатики або Праги. Зрештою, можна торкнутися цього незримого спадку навіть удома — насолодитися кавою по-віденськи чи відповідним десертом, послухати вальси або зануритися в океан літератури, народженої в імперії Габсбургів. Але як саме українці й ця династія опинилися на одній стежині й чим завершилася їхня спільна подорож?

Ігрища престолів

Роду Габсбургів випав жереб століттями правити в серці Європи, на перехресті культур, економік, націй, релігій. Імперія виникла не одразу: Габсбурги йшли до неї довго і виснажливо, з перемінним успіхом. Часом їм доводилося поступатися чи відступати, а нові надбання досягалися не лише силою зброї, а й хитромудрими дипломатичними комбінаціями та вдалим шлюбними союзами. Поступово в орбіту інтересів та впливів Габсбургів потрапили й українські землі.

Шанс для загалом не надто знатного роду Габсбургів стати першими в Австрії з'явився після того, як 1246 року в битві на Лейті загинув герцог Фрідріх II Австрійський на прізвисько Войовничий. Тим самим обірвалася чоловіча лінія роду Бабенбергів, який правив в Австрії з 976 року. Герцог воював проти угорців, на боці яких виступив і не названий на ім'я король Русі (частина сучасних істориків ідентифікує його як Данила Романовича [Галицького], а інша — як Ростислава Михайловича). Навіть більше, серед версій про загибель герцога в бою фігурує й поєдинок між Фрідріхом II і тим самим королем Русі, який переміг герцога, вбивши його. Щоправда, у битві на Лейті перемогли австрійці, але через смерть їхнього правителя почався період турбулентності, спричинений змаганнями за корону Австрії.

Спроба володарів Русі долучитися до цього забігу завершилася невдачею: четвертий син Данила Роман, князь слонімський і луцький, який одружився з небогою Фрідріха II Гертрудою, програв війну чеському королевичу Отакару II з династії Пржемысловичів, а той утратив владу над Австрією 1276-го, коли країна й перейшла під скіпетр Габсбургів. За 15 років до того в Пожоні (нині Братислава)